

धम्मचक्कप्पवत्तन

[बुद्धया ह्लापांगु उपदेश]

सुत्त

भिक्षु अश्वघोष

धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र

प्रकाशक

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

धर्मकीर्ति विहार

श्रीघः, नघः त्वा

चन्दादाला :
चम्पावती कनिया
इतुंबहाः, ये ।

नेपाल सम्बत् १०९५
बुद्ध सम्बत् २५१९
ईस्वी सम्बत् १९७५
विक्रम सम्बत् २०३२

प्रथम संस्करण १००० *Dhamma.Digital*

थाकू : शाक्य प्रेस, ओम्बहान्त,
कान्तिपुर, ये ।

सीका तयेमागु खँ

सिद्धार्थं गीतम मनूतेगु दुःखं स्यूम्ह, करुणा कुम्ह, मुटु बःलाम्ह
राजकुमार खः । मनूतेगु दुःखं खना माया वना, इमिगु दुःखं मदयेकेगु
लँपु मालेया निंति राजदरबारी जीवन त्याग याना खुदतक घोर दुःखसिया
दुःखत्व प्राप्त याना बिज्याम्ह महापुरुष खः ।

बुद्धगयाय् बंगल सिमाक्वय् वसपोलं बोधिज्ञान लाभ याना बुद्धया
रामं प्रसिद्ध जुल । वसपोलं छु खँ श्वीका बुद्धत्व प्राप्त यात धयागु खँ
सीकातये योग्य जू ।

दुःखया स्वरूप, दुःख दयाच्चंगु कारण , दुःख मदयेका छोयेफु.
दुःख मदयेका छोयेगु लँपु श्व प्यता सत्यया खँ बाँलाक श्वीका कयागुलि
बोध जूगुलि बुद्ध जुया धका वसपोलं थःगु ह्लापां यागु उपदेश धर्मचक्र
सूत्रय् धया बिज्यागु दु ।

तर बिचाः याये बहगु खँ खः अपायसकं आँट कुम्ह, मुटु बःलाम्ह
सिद्धार्थं बुद्ध ज्वी धुंका पलख समाज पाखे मिखा व्वया स्वःवले मनूत
तस्सकं स्वार्थी, आशाकुती, तंकाली व मूर्ख धका सीकल । अले मती तल—
“श्व जि ल्वीका कयागु, बोध याना कयागु, सत्य धर्म तस्सकं गम्भीरयें
श्वीका काये अःपु मजू । विद्वानपिसं जक श्वीका काये फंगु धर्म खः ।
पंगु सत्य व आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग, अथवा निर्वाण व प्रतीत्य समुत्पाद
(हेतु फलवाद) धर्म। थुपि तृष्णाया जाले तक्यना सुका स्वयेथें स्वयाच्चं पि,

द्वेषं दूषित जुयाच्चर्वापि, मोहे लाना लं द्वना चर्वापिये अलमले जुयाच्चर्वापिन्त कना नुगले दुहां वनीगु खइ ला ? स्वार्थं व थःथःगु सुखया ध्यानजक सिधाय दुःखया कारणपाखे छर्ति ध्यान मवं । अज्यापिन्त उपदेश बीगु दुःख जक सीथे ज्वी । मयेल याकचा जंगले वना आनन्दं च्वंवने माल ।”

“तस्स मय्हं भिक्खवे एतदहांसि अधिगतो खो म्यायं धम्मो गम्भीरो दुइसो दुरनुबोधो सन्तो पणीतो अतक्कावचरो निपुणो पण्डित-वेदनीयो । आलयरामा खो पनायं पजा आलयरता आलय सम्मुदिता । आलयरामाय खो पन पजाय आलयरताय आलय सम्मुदिताय दुइसं इदं ठानं: यदिदं— इदप्पच्चय पटिच्च समुप्पादो, इदमिप खो ठानं दुइसं: यद्विदं— सब्ब सङ्गार समथो सब्बूपधि पटि निस्सगो तण्हक्खयो विरागो निरोधो निब्बानं अहं चेव खो पन धम्मं देसेय्यं, परेच मे न अजानेय्युं, सो ममस्स किलमथो, सा समस्स विहेसाति”

“इतिह मे भिक्खवे पटिसञ्चिक्खतो अप्पोस्सुक्कताय चित्तं नमति नो धम्मदेसनाय” — मज्झिम निकाय

थथे मनूतेगु पह खना निराश व हतोत्साही जुया च्वंबले हानं बुद्धं थःत थम्हं न्वाना धाल— “छ सिद्धार्थंबले गज्यागु उत्साह व साहस याना दरबार तोता पिहां बया ? गुलि जगत उद्धार याये धका (सङ्कल्प याना) मती तया बुद्ध जुल । आः याकचा जंगले च्वंवने त्यनाका मखु ला ? छं स्वयेबले संसारे चर्वापि मनूत सकलें मूर्ख धका च्वना ला ? धर्म च्चीका कायेफुपि नं दु स्यू ला ?

अले ह्यापा नापं च्वंच्वनापि पासापि न्यामह लुमन । ईपि बुद्धि दुपि खः । इमितनि ह्यापां उपदेश बीगु मती वन । ईपि बोध जुल धायेवं

इमिगुपाखें मेपि नं बोध ज्वी । थुकथं विस्तारं ज्ञान प्रचार याये धका
 मती तथा पञ्च वर्गीपि नाप लाये धका सारनाथपाखे स्वया पिहाँ
 बिज्यात । लें उपक धयाम्ह आजीवक (अबौद्ध साधु) नाप लात ।
 वनाप मागु खें ह्लाना बुद्ध थःगु लं लिन। बिज्यात । सारनाथ थ्यन ।
 पञ्चवर्गीपिसं तापाकंसिं भगवान बुद्धयात खन । इमि इमि खें जुल—
 ए पासापि, तप भ्रष्ट जूम्ह सिद्धार्थ वल खें ला ? कीसं वयात नतुइ मखु ।
 सुनानं वयात वास्ता यायेमत्य । तर बुद्धया नुगः यचुगुलिं, मैत्री बःलागुलिं
 व शीलया प्रभावं अले शुद्धगु व्यक्तित्वं पञ्चवर्गीत थःथःगु प्रतीज्ञाय् च्वने
 मफत । वसपोल न्होने जक थ्यनेवं छम्हेस्यां पिण्डपात्र (गोल्पा) कया
 स्वागत यात । छम्हेस्यां तुति सिलेगु लः तथा विल । छम्हेस्यां लासा
 लाया बिल । छम्हेस्यां ह्लाः बिलिं याना च्वन । मेम्ह छम्हेस्यां स्वा
 स्वया हे च्वन । थुया बोलिसे इमिसं विचाः यात— सिद्धार्थया स्वा ह्लापा
 थें मखुत । तेज दु, पह बांला, ख ह्लाइगु हिसि दु अले सिद्धि नं दु ।
 सिद्धार्थ गौतमं अवश्य ज्ञान लाभ याना वल ज्वी ।

ज्ञान लाभ जुल धयागु खें सीका प्रार्थना यात— गौतम, छपिसं
 ल्वीकागु ज्ञान छु थें ? जिमित नं करुणा तथा कना बिज्यासा कल्याण व
 हित ज्वी ला !

बुद्धं धया बिज्यात— भिक्षुपिं ! जि छिमित धर्मचक्रया उपदेश
 बीत्यना, भवचक्रया खें मखु । वसपोलं धया बिज्यात— हे भद्रवर्गीपि,
 प्रव्रजिततसं सेवन याये मज्यूगु अति वा अपोगु खें निता दु, अथवा बानि
 बसे याये मत्योगु खें निता दु । मेखतं धाये माल धाःसा तोता छोये मागु
 खें निता दु — तस्सकं मोज मज्जागु जीवन हनेगु बानि व तस्सकं दुःख

ज्जीका सह याना ज्वनेगु जीवन पायछि मजू । अर्थात् जीवने अति सुख
नं मज्यू अति दुःख नं मज्यू ।

अये धागुया मतलब छः जीवने सुख सीगु मती तल कि तृष्णा दया बइ ।
तृष्णां याना उपाय ब साधन माले माली, अले लाभ दया बइ । लाभं
याना ज्यू-मज्यू, त्यो-मत्यो धयागु छं लोमना बती । अये जुल धायेबं मनं
बवानुक ज्वनेगु बानि जुइ, अले जिगु ब जि धयागु भावना दया बइ ।
अये जूलिसे बःगु अधिकार जने यायेगु स्वइ, अले हानं नुगः स्याना बइगु
ब मुंकेगु जक इच्छा ज्जी । अये जुल धायेबं मेपिनि अधीने लाइगु सहवाये
फंमखु । हानं बःगु अधीने ज्वंगु गये याना रक्षा याना तये माली धयागु
चिन्ता ज्जी अले मखुगु छं ज्ञाये माली, चुक्लि याये माली, खेनी मखुगु
छं ज्ञाये माली, कडागु शब्द प्रयोग याना छं ज्ञाये माली । बज्यागु
कुर्मं याना ल्वापु, कलह जुया लडाइतक नं जुया बइ ।

अये रक्षा याना बचे याना स्वयना तयेगु विचार ब इच्छा मखुगु
जूसा, नाना प्रकारया बो फयेगु, ल्वापु-ख्यापु छं बइमखु । नुगः स्याइगु
बानि मइबले त्यंका रक्षा याना तये धयागु नं विचार बइ मखु । अकथं
दुगु बस्तुया सकुपयोग याना यंकल धाःसा तृष्णा मइया बना अले बस्तुत
मुंकेगु ब प्राप्त याना कायेत उपाय मासु माः जुया ज्वने माली मखु ।
अले फुक्क दुःखया मूल कारण जुयाज्वंगु तृष्णा छः धयागु जुया बइ
बले फुक्क दुःख अस्त याये फइ धका बुढं धया बिज्यागु छं धर्मचक्र
प्रवर्तनं सूत्रं धया ज्वंगु दु ।

बुढ ज्जी धुनेबं बसपोलं कनी बिज्यागु उपदेशो ना धर्मचक्र-
व्यवसनं सुस्त अर्थात् धर्मचक्र प्रवर्तनं सूत्रं छः ।

धम्म वा धर्मया अर्थं तःगु मल्लि किसिमया दु । थन धम्म शब्द
छघला तःगु ज्ञानया अर्थे छः । अथे धयागु प्यंगू आर्यसत्य धर्म सम्बन्धो
ज्ञान छः ।

प्यंगू उत्तमगु सत्यया बारे दयावोगु ज्ञान नं प्रतिवेधज्ञान (थ्वीका
कागु ज्ञान) व देशना ज्ञान (उपदेश कना बिज्यागु) धका निथी दु ।

बोधिवृक्ष (बंगल सिमाववय्) वज्रासन याना बुद्धत्व प्राप्त
याना, प्यंगू आर्य सत्ययात फिनिगू कथं बोध याना बिज्यागु प्रतिवेध ज्ञान
छः । देशना ज्ञान धगागु बुद्ध ज्वी घुंका थःम्हं थ्वीका कयागु मेपिन्त नं
कना थ्वीका बीगु ज्ञान छः । थुगु धर्म न्यंपिनि चित्तय् न्ह्याबलें चाहिला
चवने मागु अर्थात न्ह्याबलें प्रगतिशील जुया चवने मागु जुया धम्मचक्क
(धर्मचक्र) पवत्तन (चाहिकागु) तां जूवन ।

बुद्धया ज्ञानाया उपदेश अनुसार बुद्धधर्म सदांया लागी लोगु,
न्ह्यामसित नं ज्याय्खेले दुगु न्ह्याबलें युगानुसार चाहिला चवने मागु छने
दु । थ्व बुद्धया उपदेश धात्थें ग्यसु लागु छः ।

थ्व सूत्रे धया तःगु फुकं बुद्धं कना तःगु मखु । एवं मे सुतं
घाये यां न्होयागु व इवमवोच भगवा अत्त मना पञ्चवगिया भिक्खू
भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति निसं यागु फुकं बुद्धं धया बिज्यागु खें
मखु । खजा एवं मे सुतं एकं समयं धया तःगु नं बुद्धं धया बिज्यागु
मखु । आनन्द भन्ते नं धयातःगु छः । द्वे मे भिक्खवे अन्ता पढ्बजितेन न
सेवितब्बा धागु थासंनिसं बुद्धं धया बिज्यागु खें छः ।

थ्व धम्मचक्कपवत्तन सुत्तया अनुवाद लंकाया ज्ञानरतन महा-
स्थविरं चवया बिज्यागु धम्मचक्क सूत्रया व्याख्या सफूया आधारे अनुवाद
यानागु छः ।

ध्व धर्मचक्र प्रवर्तन शूत्र श्वीक अर्थ सहित छापे यायेगु इच्छा
इतुं बहाया चम्पावती बनिया उपासिकां इच्छा प्रकट यानार्थे खर्च नं
याना दीगुलि वयेक धन्यवादया पात्र खः ।

थुगु सफ़रा छापे याना धीम्ह दाता चूलाका भ्यूगुलि धर्मकीर्ति
बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया अध्यक्षी धम्मवतीयात नं कृतज्ञता ज्ञापन याना ।

शाक्य प्रेसयात नं धन्यवाद बिया च्वना गुगु प्रेसं प्रूफ बी ह्येगु व
कायेके ह्येगु समेतं गुहाली याना इले छापे याना बिल ।

आनन्दकुटी

१ असार २०३२

— अभघोष

निदान

भिवखूनं पञ्चवर्गीनं इसिपतन नामके
मिगदाये धम्मवरं, यं तं निब्बान पापकं
सहम्पति नामकेन मह्भ्रह्मेन याचितो
चतुसच्चं पकासेत्तो लोकनाथो अदेसयि
नन्दितं सब्ब देवेहि सब्बसम्पत्तिसाधकं
सब्बलोक हितत्थाय धम्मचक्रं भणामहे

Dhamma.Digital

अर्थ—

प्यंगू सत्य प्रकाश याना लोकया नाथ जुया
बिज्याकम्ह तथागतं सहम्पति नां जुया च्वंम्ह महा-
ब्रह्मां प्रार्थना याःगुलिं ऋषि पतन धयागु मृगदा-
वने पञ्चवर्गी भिक्षु पित निर्वाणे थ्यंकीगु उत्तमगु
धर्मचक्र देशना याना बिज्यात । देव ब्रह्मा पिनि यःगु

व लौकिक व लोकोत्तर सम्पत्ति सिद्ध जुइगु थुगु धर्म-
चक्र देशनायात सकल लोक पित हित यायेया निति
हे सज्जनपि ! भीसं पाठ यायेनु ।

धम्मवक्कप्पत्तन सुत्तं

एवं मे सुत्तं एकं समयं भगवा वाराणसियं विहरति इसि-
पतने म्गिदाये, तत्र खो भगवा पञ्चवर्गिये भिक्षु आमन्तेसि ।

भावार्थ व व्याख्यात्मक अनुवाद

आमन्थ वाम्हं वि धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्र थुकथं
न्यनागु दु । खगू समये भगवान बुद्ध वाराणसिया
लिक्क ऋषिपतन नां जुया च्वंगु मृगदाबने विज्याना
च्वंबले अन पंचवर्णीय भिक्षु पित्त सःता विज्यात ।

वाराणसी- वरणा व असि धयागु निगू नदिया
विन्ने लागु जुवा थ्व शहरयात वाराणसी वागु खः ।

इसिपतन- न्यासःमह ऋषित (प्रत्येक बुद्धपि)
आकाशं व्वया वना च्वं बले परिनिर्वाण जूगुलि वस-

पोलपिनि शरीर अन जंगले कुतुं वन अर्थात् पतन जुल ।
उकिं थ्व थाय् यात ऋषि पतन धका घाइ ।

मिगदाये- मिगदाय धयागुनं इसिपतन यात हे
घाइगु खः । मृगतयेत अभयदान बिया तःगुलिं थ्व
थाय् यात मिगदाय नं घाइ । थौं सारनाथ नामं
प्रसिद्ध जुया च्वंगु थाय् नं व हे खः । सारङ्ग धयाम्ह
चल्ला छम्ह मृगते नायो जुया च्वंगुलिं नं सारङ्गनाथ
+ सारनाथ नां जूगु धाइ ।

द्वेमे भिक्खवे अन्ता पब्बजितेन न सेवि तब्बा, कतमे द्वे ?
योचायं कामेसु काम सुखल्लिकानु योगो हीनो गम्भो पोथुज्जमिको
अनरियो अनत्थ संहितो । योचायं अत्तकिलमथानुयोगो बुक्खो,
अनरियो अनत्थ संहितो । एते खो भिक्खवे उभो अन्ते अनुपगम्म
मज्झिमा पटिपदा तथागतेन भमिसम्बुद्धा, चक्खु करणी, ज्ञाण
करणी, उपसमाय, भमिञ्जाय, सम्बोधाय, निब्बानाय संवत्तति

भावार्थ व्याख्या—

भिक्षुपि गृहस्थाश्रम तोता दुःखं मुक्त ज्वीया लागी
प्रव्रजित जूपिसं याय् मज्जुगु ज्या निगू दु— रूप, शब्द,

गन्ध, रस, स्पर्श श्च पंचकाम वस्तुस मुग्ध जुया रस
 स्वादे प्यपुना चत्रनेगु गुगु बानि खः व तस्सकं बांम-
 लागु, नोचगु व असभ्यपिसं सेवन याइगु खः ।
 आर्य धाय्मापिसं सेवन व भाविता याइ
 मखु । श्च अनर्थगु खः । हानं अत्तकिलमथानु
 योग धागु गुगु कि शरीरयात पीड़ा व कष्ट बिया
 क्लेश नाश ज्वीगु धका भापा याना च्वंगु श्च नं
 निन्दनीय खः । आर्य धापिसं याइमखुगु ज्या खः ।
 अनर्थ सहितगु लेपु खः । भिक्षुपि शरीर यात तस्सकं
 सुख बीगु व दुःख बीगु श्च निपु ले मवंसे जिं (बुद्धं)
 ल्वीकागु व अबबोध यानागु मध्यम मार्गं (चक्खु-
 करणी) = चतुआर्य सत्ययात बाँलाक खंका काये फैगु
 ज्ञान दैगु खः । (जाण करणी) = थःगु मनं श्वीका
 काय फैगु प्रतिभा दैगु खः । (उपसमाय) = क्लेश
 कोत्यला छोये फैगु (अभिज्जाय) = प्यंगु आर्य सत्य-
 या बारे विशेषं श्वीका काय् या लागी (सम्बोधाय)
 = व ज्ञान प्रत्यक्षं अबबोध यायया लागी (निब्बाना-
 य) = निर्वाण साक्षात यायेया लागी उपकार जू ।

थुकिं छु घया तगु धका थ्वीका कायेगु धाःसा
निर्वाण लाभ यायेगु इच्छा याइ पिसं कामसुखल्लि-
कानुयोग (मोजमज्जाय् भुले ज्वीगु) व अत्तकिल-
मथानुयोग (शरीर यात साप दुःख बिद्या सहयाना
चवनेगु) थ्व निता तोता छोयमाः । बुद्धं स्वयं थ्व
निपु लँपु तोता बिचे च्वंगु लँपुइ वना तिनि बोधिज्ञान
प्राप्त यानागु खँ न्हायकं कयने थें कना बिज्यात ।

कतमा च सा भिक्खवे मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभि सम्बुद्धा,
चक्खु करणी, ज्ञाण करणी, उपसमाय, अभिञ्जाय, सम्बोधाय, निब्बा-
नाय, संवत्तति ? अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो, सेय्यथीदं—
सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्मा आजिवो,
सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि । अयं खो सा भिक्खवे !
मज्झिमा पटिपदा तथागतेन अभि सम्बुद्धा, चक्खु करणी, ज्ञाण
करणी, उपसमाय, अभिञ्जाय, सम्बोधाय, निब्बानाय, संवत्ततीति ।

भावार्थ—

भिक्षुपि ! तथागतं अवबोध यागु चतुआर्य सत्य
यात बांलाक खंक्य फँगु ज्ञान दैगु, थः थःम्हं थ्वीका
काये फँगु, क्लेश कोत्यलेत नं, चतु आर्यसत्य छु

क्यागु विशेषं ध्वीका कायेत, निर्वाण साक्षात्कार
 यना कायेत उपकार उवीगु व मध्यम प्रतिपदा (पाय-
 छिगु लेंपु) छु ? ध्व आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग लः ।
 व अङ्ग क्यागु छु छु ? संसारया स्वभाव सीकेगु मार्ग
 चित्ते उत्पन्न उवीगु सम्यक दृष्टि धागु प्रज्ञा चेतसिक ।
 व नापं प्यपुना वइगु मिथ्या वितर्कयात कोत्यला
 छोया वंगु उगु लोकोत्तर कुसल चित्त गुगु कि निर्वाणे
 अंका वीगु सम्यकसंकल्प नां जुया च्वंगु वितर्कं चेत-
 सिक लः । व नापं ध्यंगु वाक दुश्चरित्र यात कोत्यला
 उत्पन्न उवीगु सम्यक वचन नां जुया च्वंगु विरति चेत-
 सिक लः । वया ल्यु स्वंगु काय दुश्चरितयात कोत्यला
 उत्पन्न उवीगु सम्यक कर्मान्त नां जुया च्वंगु विरति
 चेतसिक लः । अथे हे व चेतसिक नापं मिथ्या आजीव
 (मल्लुगु जीवनं) तापाना च्वंगु सम्यक आजीवन विरति
 चेतसिक लः । हानं मिथ्या ध्यायामवात कोत्यला
 उत्पन्न उवीगु सम्यक प्रथान धीर्य रूपे उत्पन्न उवीगु
 सम्यक ध्यायाम ध्यागु धीर्य चेतसिक लः । अथे हे
 विथ्या स्मृतियात् नाश याक प्यंगु स्मृति प्रस्थान (सति-

पट्टान) नामं उत्पन्न ज्वीगु सम्यक स्मृति धैगु स्मृति
 (सतर्क) जुया च्चनेगु चैतसिकख; । व तस्सकं चंचल-
 गु चित्त यात बसे तथा बी फुगु प्यंगु ध्यान
 चेतनाया रूपे उत्पन्न ज्वीगु सम्यक समाधि धैगु
 एकाग्रता चेतसिक थुपि च्यागु अंग बा च्यापु लँपु
 भिञ्जुपि आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग नामं मध्यम प्रतिपदा
 मिखा मदुपिन्त मिखा दइगु, ज्ञां दैगु, क्लेश कोत्यला
 छोये फँगु, अवबोध दैगु अले निर्वाण लाभ यायेत
 उपकारगु खः ।

इदं खो पन भिक्खवे दुक्खं अरियसच्चं जातेपि दुक्खा. जरापि
 दुक्खा, ध्याधिपि दुक्खो, मरणमिपि दुक्खं, अप्पियेहि सम्पयोगो दुक्खो,
 पिपेहि बिप्प योगो दुक्खो, यमिपिच्छं न लभति तमिपि दुक्खं, संखित्तेन
 पञ्चपादा नक्खन्धापि दुक्खा ।

भावार्थ—

भिक्षुपि ! श्वदुःख आर्यसत्य खः । व छु ? जन्म
 ज्वीमागु दुःख, बुढा बुढी ज्वी मागु नं दुःख, त्वे ज्वीका

चवने मागुनं दुःख, सीमागु नं दुःख, मयोपि नाप
हना चवने मागुनं दुःख, योपि नाप बाया
चवने मागु नं दुःख, थःत योगु चूमलाइगु नं
दुःख । चिकिहाक याना धाय्माल धाःसा उपादान
पंचस्कन्ध हे दुःखया छ्ये खः ।

थुकें दुःख आर्ये सत्य छु धयागु बांलाक
सीदत । तथागतं धर्मचक्र प्रवर्तन सूत्रे जन्म आदि
कया च्यागु प्रकारया दुःखया खँ कना बिज्यात ।

(१) जातिपि दुक्खा = जन्म ज्वीगुनं दुःख

जन्म ज्वीगु धयागु गुगु संसारे स्कन्ध जुया
न्हापां उत्पन्न ज्वीगु खः सुं प्राणीया मांया प्वाथे
प्रतिसन्धि का वयेगु इलं निसें प्वाथं पिहाँ वये
मत्यो तले यात गुलि नं दुःख सीमा व फुकं थ्व जन्म
ज्वीगु नं दुःख धागुली दुथ्या ।

(२) जरापि दुक्खा = जरा जीर्णं ज्वीगु नं दुःख खः

बुढा बुढी ज्वीगु नं दुःख । बुढा ज्वीगु धयागु

मिखा बुलुया वनीगु, न्हाय्पनं मताइगु, वा हाया वनीगु,
ला हय् हय् कुना वनीगु, लहा तुति कय्कुना धुसि
लुयानं सनं भ्वइसे च्वनोगु स्वभाव खः।

(३) वयाधिपि दुक्खा = ल्वचं कयेका च्वनेगु नं दुःख ।

व्याधि धयागु ल्वे खः । रोगं कै बले शरीर, बल
व बुद्धि नं गंसी जुया वनी । मेपिनिगु उपकार व
गुहाली मदयेकं रोगी हानं स्वाना च्वने थाकुइ । थ्व
शरीर ल्वे या छे खः । न्हाक्को मयो धाःसां ल्वे दया
वइगु सुनां पने मफु । थ्व स्वभाव धर्म खः ।

(४) मरणांमिपि दुक्खं = सीमागु नं दुःख खः ।

सीगु धयागु जीवन फुना वनीगु खः । सिना वं
मेस्यां थःगु फुक्क सम्पत्ति व अधिकार फुकं तोतावनी ।
स्वाना च्वनेगु सकस्यां यो । उकि सिना वने मागु
छता तः धंगु दुःख खः ।

(५) अप्पियेहि सम्पयोगो दुक्खो =

मयोपि नाप हना च्वने मागु नं दुःख खः । मनं

मखंपिं बा मिले मजूपिं नाप च्वं चवने मागुयात अप्रिय
सम्पयोग दुःख धाइ ।

(६) पियेहि विष्प योगो दुक्खो =

योपिं नाप बाया चवने मागुनं दुःख खः । पलख
यात जूसां योपिं नाप बाया चवने मागु दुःख धका
सकसिनं स्यूगु खँ खः । अथे जुसेलि न्ह्याबले योपिं
नाप बाया चवने माली बले गुलि दुःख ज्वी धयागु
धया चवने मागु खँ मखु ।

(७) यम्पिच्छं न लभति तम्पि दुक्खं ।

मनं तुनागु इच्छा पुरे मज्जीगु नं दुःख खः । संसारे
नाना प्रकारया वस्तु दु । पृथगजन (साधारण) मनूते
नाना प्रकारया इच्छा ज्वी । व इच्छा पुरे मज्जुलकि
तः धंगु दुःख जुल ।

(८) संखित्ते न पञ्चुपादानक्खन्धापि दुक्खा ।

संक्षिप्तं धायू माल धाःसा उपादान स्कन्ध न्यागू
दुःख खः । स्कन्ध पंच धयागू रूप-वेदना-संज्ञा-

संस्कार-विज्ञान थुपि न्यागू खः । उपादान धयागु तृष्णा दृष्टि क्वातुक ज्वना च्वनेगु यात धाइ । नाम रूप धका नं थुपि न्यागू यात हे धाइगु खः । अथे ज्वी बले रूप उपादान यात रूप हे धाइ । वेदना, संज्ञा, संस्कार, विज्ञान थुपि प्यंगू यात नाम धाइ । अर्थात् मन धाइ । थुकथं पंच उपादान स्कन्ध धका वा नाम रूप धका धाय्बले न्ह्यागु संसारे वंसां दुःख मद्दु धयागु दै मखु । उकि “संखित्तेने पंचुपादानक्खन्धा दुक्खा” धया तगु । पंचस्कन्धया उत्पत्ति मज्जुगु जूसा दुःख धयागु दैमखु । सत्व वा प्राणी सुं दै मखु । “दुक्खं तेभूमकं वट्ट” काम, रूप, अरूप स्वंगू प्रकारं विद्यमानगु दुःख या वो धका धयातगु उकि खः । थन स्वंगू लोकेसं फलना थाय् दुःख मद्दु धाय्फुगु गनं मद्दु । लौकिक भवसम्पत्ति यक्व दुपिनि दुःख लोमना वनीगु स्वाभाविक खः । तर इमिसं नं छक बाँलाक बिचाः याना स्वत धाःसा भचा सां दुःख दु धयागु थुया वइ ।

इदं खो पन भिक्खवे दुःख समुदयं अरियसच्चं यायं तण्हा पोनो भविका नन्दिराग सहगता तत्र तत्राभि नन्दिनी सेय्यथीदं ? कामतण्हा, भवतण्हा, विभव तण्हा ।

भावार्थ—

भिक्षुपि श्व खः दुःख समुदय आर्यं सत्य । गुगु
तृष्णां याना पुनर्जन्म दयेकिगु खः, उगुं थुगुं मदयेक
वस्तुइ लय् लय् तातां प्यपुना चवनीगु स्वभाव दइगु
खः व तृष्णा छु ? कामतृष्णा, भवतृष्णा, विभव तृष्णा
धका स्वथी दु । थुकिं दुःख दया वइगु कारण आर्यं सत्य
धका बाँलाक सी दत । समुदय धयागु उत्पन्नया कारण
खः । छुं नं फलभोग याना चवनागु हे छुं नं छुं कारण
दया खः । न्ह्यागुं अपो दतकि उकिया फल अवश्य
भोग याये माली । छुं नं हेतु बा कारण मदुसा फल
नं दै मखु । सत्व प्राणी धका पंचस्कन्ध धका उत्पन्न
ज्वीत कारण दु । अविद्या आदि हेतु खःसानं मुख्य
कारण ला तृष्णा खः । उकिं याना हे श्व पंचस्कन्ध
दया वोगु खः । तृष्णा याना हे हानं हानं जन्म कायेगु
दत । बाँ बाँ लागु वस्तुइ लय् लय् तातां प्यपुना
चवनेगु स्वभाव दुगुलिं तृष्णा नन्दिराग सहगता धया-
तगु खः । जन्म जुक्व न्ह्यागुं भवे नं लय् लय् ताया
चवनागु स्वभाव जुगुलिं हे तत्र तत्राभि नन्दिनी=

न्ह्याथाय् नं प्यपुना च्वनीग् धागु खः ।

काम तण्हा

काम तृष्णा धयागु मिखां रूप स्वया, न्हायपनं शब्द न्यना, म्ये रस कया, न्हासं गन्ध नतुना, शरीरं स्पर्शाना मखुथे श्वीका आस्वाद कया भुले ज्वीगु यात काम तृष्णाः धाइ ।

भवतण्हा

आत्म नित्य खः भापा हानं हानं जन्म कायेबले थथे सुख दयेमा बा हाकनं जन्म कायंगु इच्छा यायेगु शास्वत दृष्टियात भव तृष्णा धाइ ।

विभव तण्हा

थ्व हे जन्म छगू बाहेक मेगु जन्म मदु, उकिं मोज याय् फक्व मोज याना सीगु धका मती तथा लाक्को पाक्को सना ज्वीगु उच्छेद दृष्टियात विभव तण्हा धाइ । थुपि स्वंगू नं तृष्णां याना थ्व संसारे दक्व दुःख दया च्वंगुलि हे थ्व दुःखया कारण अर्थात् दुःख समुदय जुल ।

इदं ढो पन भिक्खवे ! दुक्ख निरोधं अरिय सच्चवं-यो
तस्सायेव तण्हाय असेस विरागनिरोधो, चागो, पटिनिस्सगो, मुत्ति
अनालयो ।

भावार्थ

भिक्षुपि ! श्व खः दुःख मदयेका छोयेगु
निरोध आर्य सत्य । समुदय धयागु स्वंगू तृष्णा
यात छुं हे मल्यंकुसे छुकीसनं प्यमपुंकुसे चवनेगु
अर्थात् तृष्णायात चप्फुना छोयेगु हे अथवा तृष्णाया
बसे मच्चवनेगु हे दुःखया अन्त खः । थुंकि सी दु
तृष्णा निरोध हे दुःख निरोध खः । गुगु जीवने
तृष्णा यात सम्पूर्ण रूपं कोत्यला छोइ अले पंचस्कन्ध
दुःख गुबले उत्पन्न ज्वी मखुत्त । अथे धयागु पंच-
स्कन्ध दुःख नाश जुया वनी । वेदयित सुख (अनु-
भव ज्वीगु सुख अर्थात् आमिस सुख खः) अवेदयित
सुख (निरामिस सुख = अनुभव मज्जीगु सुख)
धका सुख निगू दु । निर्वाण धयागु अनुभव मज्जीगु
सुख खः । छुं नं अनुभव जुल धाःसा व स्थिरगु
सुख मखु । अनुभव ज्वीगु धयागु अनित्य खः ।

छ्वायकि लिपा हानं दुःखज्वी लिनि । मुख नं दुःख नं छुं
अनुभव मज्जीगु हे निर्वाणया स्वभाव खः ।

निर्वाणया स्वभाव

- १) निस्सरणट्ट = (क्लेशं व दुःखं मुक्तगु)
- २) विवेकट्ट = (क्लेशं व दुःखं तापाना च्वनागुलि
दैगु आनन्द)
- ३) अशंखतट्ट = (हेतु प्रत्ययं वने ज्जीगु धयागु
छुं मदु)
- ४) अमतट्ट = (अमर ज्जीगु)

थुपि स्वभाव निर्वाणे दुथ्याना च्वंगु दु ।

निर्वाण निगू प्रकारया दु ; - स उपादिसेस व
अनुपादिसेस धका । स उपादिसेस निर्वाण धयागु पंच-
स्कन्ध दयेकं निर्वाण प्राप्त यायगु अर्थात् क्लेश नाश
याना अरहत ज्जीगु । अनुपादिसेस निर्वाण धयागु
अरहन्त ज्वी धुंका सिना भव निरोध ज्जीगु । हानं
जन्म मकाइगु खः ।

इदं खोपन भिक्खवे दुक्ख निरोध गामिणी पटिपदा अरिय सच्चं अयमेव अरियो अट्टङ्गिको मग्गो सेय्यथोदं ? सम्मादिट्ठि, सम्मा संकप्पो, सम्मावाचा, सम्मा कम्मन्तो, सम्मा आजीवो, सम्मा वायामो, सम्मा सति, सम्मा समाधि ।

भावार्थ

भिक्षुपिं, थ्व जुल दुःख मदयेका छोयेगु आर्यसत्य थुक्कियात आर्य अष्टाङ्गिक मार्गं धाइ । व छु छुधा. सा. सम्यकदृष्टि, सम्यकसंकल्प, सम्यकवचन, सम्यककमन्त, सम्यकआजीव, सम्यकव्यायाम, सम्यकस्मृति, सम्यक-समाधि ।

निर्वाणे थ्यंका बीगु लंपुयात मार्गं सत्य धाइ । थुकी सम्यकदृष्टि आदि च्यागू अंगं युक्तं बुया च्वंगु दु । निर्वाण लाभ यायेगु इच्छा दुम्ह त्रिहेतुक प्रति सन्धिमेसिके १) शील विशुद्धि (=परिशुद्धगु प्यंगू संवर शील) २) चित्त विशुद्धि (=रूपावचर अरूपावचर समाधि) ३) दिट्ठि विशुद्धि (=नाम रूप धर्मयात यथार्थं थ्वोका कायेगु) ४) कंखावितरण

विशुद्धि (नाम रूप धर्मयागु हेतुफल वादयात छुटे याना सीका कायेगु) ५) मरगामरग जानदस्सन विसुद्धि (=मार्ग ब अमार्ग खः मखु छुटे याना श्वीका कायेगु ज्ञान) ६) पटिपदा जाण दस्सन विसुद्धि (= गुंगू महाविदर्शना ज्ञान) धयागु, खुगू विशुद्धि ज्वीबले न्हेगूगु, विशुद्धिया रूपे ज्ञान दर्शन विशुद्धि प्राप्त ज्वीगु श्व हे आर्य मार्ग सत्य खः । स्रोतापन्न, सकदागामी, अनागामी, अरहत आदि नामं उत्पन्न जुया च्वंगु नं श्व हे खः ।

सम्मादिट्ठि

चतु आर्यसत्य धर्म अवबोध यायेगु, कथं मार्ग चित्ते उत्पन्न ज्वीगु प्रज्ञा चेतसिक यात सम्यक दृष्टि धाइ । खः थें श्वीका कायेगु, मखुथे श्वीका मकायेगु हे सम्यकदृष्टि या अर्थ खः । थुकथं छगू जक प्रज्ञा चेतसिक थें च्वंसानं ज्यां ला दुःख छु धयागु श्वीका कायेगु, तृष्णा नाश यायेगु, निर्वाण साक्षात्कार यायेगु आर्य अष्टांगिक मार्ग उन्नतियाना यंकेगु भावना आदि प्यंगू ज्या सिद्ध जू ।

सम्मा संकप्प

सम्यकदृष्टि नापं मार्गचित्ते उत्पन्न ज्वीगु वितर्क चेतसिक खः। व नैष्कर्म्य संकल्प (= पंचकाम भोगं तापाना च्वनेगु विचार) अव्यापाद संकल्प (द्वेष-भावं तापाना च्वनेगु मैत्री सहगत विचार) अविहिंसा संकल्प (= दुःखोपि सुखी यायेगु करुणा सहगतगु फुक्क विचार) थुपि स्वंगू प्रकारया चिन्तन यात सम्यक संकल्प धाइ ।

सम्मावाचा

मखुगु खँ लहायेगु, चुक्किल यायेगु, कडागु शब्दं खँ लहायेगु, बकवाद याना खँ लहाना ज्वीगु, वाक्कु दुश्चरित प्यंगूलि बचेजुया च्वनेगु विरति चेतसिक यात सम्यक वचन धाइ ।

सम्मा कम्मन्त

मार्ग चित्ते शेष मार्गागि नापं प्राणघातं तापाना च्वनेगु, खँज्यां तापाना च्वनेगु, काम मिथ्याचारं तापाना च्वनेगु, थुपि स्वंगू काय दुश्चरितं बचे जुया-

गुलि उत्पन्न ज्वीगु विरति चैतसिक यात सम्यक कर्मान्त
धाइ ।

सम्मा आजीव

जीविका यायेया लागी गुलिनं शारीरिक व बाक
दुश्चरित दु व फुक्क ज्यां तापाना चवनेगु यात सम्यक
आजीव धाइ ।

सम्मा वायाम

फुक्क प्रकारया अकुशल विचार यात कोत्यला
छोयेत कुतः यायेगु, उत्पन्न हे मजुनिगु अकुशल
चेतना उत्पन्न हे मज्वीकेत कुतः यायेगु, उत्पन्न
ज्वी धुं कुगु अकुशल चेतनायात कोत्यला छोयेत कुत
यायेगु, उत्पन्न ज्वी धुं कुगु कुसल चित्तयात रक्षा याना
तयेगु कुतः, उत्पन्न मजुनिगु कुशल चेतना उत्पन्न
यायेगु कुतः । थुपि प्यता प्रकारया उत्साहयात सम्यक
व्यायाम धाइ ।

सम्मासति

मनयात चिनातयेगु स्मृति । गथेकि शरीरं छु छु

याना चवन व चायेका चवनेगुयात कायानुपस्सना
 धाइ । थःत छुं नं सुख दुःखया अनुभव जूसा व श्वीका
 चवनेगु वेदनानुपस्सना धाइ । चित्ते छु छु कल्पना
 वया चवन उकी होश तथा चवनेगु यात चित्तानु-
 पस्सना धाइ । अकुशल व कुशल धर्म छुटे याना
 भिगुलो मन तथा चवनेगु यात धम्मनुपस्सना धाइ ।
 थुकथं प्यंगू प्रकारया स्मृति दु ।

सम्मा समाधि

मेगु मार्गाङ्ग नाप मार्ग चित्ते उत्पन्न ज्वीगु एकाग्रता
 चैतसिक हे सम्मासम्माधि खः । थुकिं प्यंगू ध्यान प्राप्त
 याना कायेत गुहाली बी । सम्मा समाधि पंचनीवरण-
 सुख भोग यायेगु आशा, तँ पिहाँ वंगु, अत्सी ज्वीगु,
 अहंभाव, पश्चाताप ज्वीगु, शंका श्व न्याता अकुशल-
 यात कोत्यला छोयेगु हे सम्यक समाधि खः ।

१) दुक्ख आर्य सत्य

क) इदं दुक्ख अरिय सच्चंति मे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु
 धम्मेषु च्चखुं उदपादि, ज्ञाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि,
 आलोको उदपादि ।

भावार्थ

भिक्षुषि, जिं न्हापा गुबले सुयाके हे मन्यनानिगु
प्यंगू उत्तमगु सत्य धर्म मध्ये जन्म, जरा, व्याधि आदि
दुःख आर्यसत्य धका श्बीका काय् फुगु दुनेया मिखा
जिके दत, विशेष ज्ञान दत, प्रज्ञा दत, क्लेशयात नाश
याये फुगु विद्या दत्त, छर्लंग खने दइगु आलोक दत ।

ख) तं खो पनिदं बुक्खं अरियसच्चं परिञ्जय्यन्ति मे भिक्खवे
पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि,
विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ

श्व दुःख आर्य सत्य श्बीका तये बहगु खः धका
न्हापा गुबले न्यना मतयागु कथं प्रज्ञा चक्षु उत्पन्न
जुल, ज्ञां दया बल, बुद्धि दयाबल, विद्या दया बल,
आलोक दया बल ।

ग) तं खो पनिदं बुक्खं अरियसच्चं परिञ्जातन्ति मे भिक्खवे
पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि,
विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ—

श्व दुःख आर्य सत्य यात बाँलाक श्वीका काय्
धुन धयागु न्हापा गुबले न्यने मनंगु दुनेया मिखा दत,
ज्ञान दत, प्रज्ञा दत, विद्या दत, आलोक दत ।

२) दुक्खसमुदयसत्य

क) इदं दुक्ख समुदयं अरिय सच्चन्ति मे भिक्खवे पुब्बे अन-
नुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, ज्ञाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा
उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ

भिक्षुपि न्हापा जि सुयाके गुबले न्यना मतयागु
उत्तमगु ध्यंगु सत्य धर्म मध्ये श्व तृष्णां याना दुःख
दया वल धयागु बाँलाक खंके फुगु सत्य ज्ञानया मिखा
दत, श्वीका काय् फुगु ज्ञां दत, विशेषं श्वीका काय्
फुगु प्रज्ञा दत, क्लेश दमन याये फुगु विद्या दत, खने
मदुगु खने देगु आलोक दत ।

ख) त खी पनिदं दुक्ख समुदयं अरियसच्चं पहातव्वन्ति मे भिक्खवे
पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, ज्ञाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि,
विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ

न्हापा गुबले न्यने मनंगु थ्व दुःख दया च्वंगुया
कारण तृष्णा यात ध्यंगू मार्ग पाचुक पाला छोय्मा;
षका खंके फुगु मिला, ज्ञां विद्या व आलोक दत ।

ग) तं खी पनिदं दुक्ख समुदयं अरिय सच्चं पहीनन्ति मे भिक्खवे
पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, ज्ञाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि,
विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ *Dhamma.Digital*

भिक्षुपि व दुःखया कारण जुया च्वंगु तृष्णायाता
हां नित्से लिना वांछोय् धुन धयागु प्रज्ञा चक्षु व
विद्या आदिया ज्ञां दत । थथे न्हापा गुबले सुयाके
न्यना मतया कथं अनुभव जुल ।

३) दुःख निरोध सत्य

क) इदं दुःख निरोधं अरियसच्चन्ति मे भिक्खवे ! पुब्बे अन-
नुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, ज्ञाणं उदपादि, पञ्जा उदपादि, विज्जा
उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ

भिक्षुपि ! जिं न्हापा गुबलें हे सुयागु पाखे मन्थ-
नानिगु चतु आर्यसत्य धर्म मध्ये निर्वाण दुःख मदेंगु
आर्यसत्य धका बांलाक थवीका, सीका काय् फुगु जिके
दुनेया मिखा दत, ज्ञान दत, विशेष बुद्धि दत, क्लेश
मदयेका छोयेगु विद्या दत, अविद्या अन्धकार नाश
ज्वीगु जः दयावल ।

Dhamma.Digital

ख) तंखो पनिदं दुःख निरोधं अरिय सच्चं सच्चिका तब्बंतिमे
भिक्खवे ! पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, ज्ञाणं उदपादि,
पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ

भिक्षुपि न्हापा गुबलें मन्थनागु दुःख मदेंगु निर्वाण

आर्य सत्य थः म्हं हे दुनुगलं नित्सें श्वीका कायेमाः
धयागु ज्ञां दयावल, विद्या दत्त, प्रज्ञा दत्त, छर्लङ्ग खने
दत्त ।

ग) तं लो पनिदं दुक्ख निरोधं अरिय सच्चं सच्चि कतन्ति मे
भिक्षवे ! पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि,
पञ्जा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ

भिक्षुपि ! न्हापा गुबलें मन्यनागु कथं दुःख
मद्दुगु निर्वाण यात जि थः म्हं हे बांलाक प्रत्यक्ष रूपं
श्वीका काय् धुन, अनुभव याय् धुन धयागु ज्ञां दत्त,
विद्या दत्त, छर्लङ्ग खने दत्त ।

४) दुक्ख निरोध गामिनि पटिपदा सत्य

क) इदं दुक्ख निरोधगामिनी पटिपदा अरिय सच्चन्ति मे
भिक्षवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, जाणं उदपादि, पञ्जा
उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ

भिक्षुपि ! जि गुबलें हे सुयागु पाखे न्यना मत-
यागु प्यंगू आर्यसत्य धर्म मध्ये आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग

दुःख मदेगु लँपु अर्थात् निर्वाण प्राप्त यायेत मद्दनीगु
लँपु धयागु थ्वीका काये फुगु ज्ञां दत्त, विद्या दत्त, प्रज्ञा
दत्त, आलोक दत्त ।

ख) तं खो पनिदं दुक्ख निरोध गामिनी पटिपदा अरियसच्चं
भावे तब्बन्तिमे भिक्खवे पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, ज्ञाणं
उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ

आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग प्यंगू मार्ग चित्ते हानं
हानं उत्पन्न यायेमागु व अभ्यास याना यंके मागु धका
अवबोध जुल, न्ह्यलं चाल, थुयावल, छुलं ग खने दया
वल थथे न्हापा गुबले मजूनि ।

ग) तं खो पनिदं दुक्ख निरोध गामिनी पटिपदा अरियसच्चं भावि-
तन्तिमे भिक्खवे ! पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेषु चक्खुं उदपादि, ज्ञाणं उदपादि
पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

भावार्थ

थ्व आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग (उत्तमगु च्यापु लँपु)
जि बाँलाक अभ्यास याये धुन, छ्यला सोये धुन धयागु
थ्वीका कायेफुगु ज्ञां जिके दत्त, बुद्धि दत्त, विद्या दत्त,
आलोक दत्त । थथे न्हापा गुबले मजू ।

याव कौवञ्चमे भिक्खवे ! इमेसु चतुसु अरियसञ्चेसु एवं तिपरिवट्टं द्वादसाकारं यथा भूतं जाणदस्सनं न सुविसुद्धं अहोसि, नेव तावाहं भिक्खवे ! सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण ब्राह्मणिया पजाय सदेव मनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभि सम्बुद्धोति पच्चजासि । यतो च खो मे भिक्खवे इमेसु चतुसु अरिय सञ्चेसु एवं तिपरिवट्टं द्वादसाकारं यथा भूतं जाणदस्सनं— सुवि सुद्धं अहोसि, अपाहं भिक्खवे सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण ब्राह्मणिया पजाय सदेव मनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धोति पच्चञ्जासि । जाणञ्चमे दस्सनं उदपादि, अकुप्पा मे चेतो विमुत्ति अयमन्तिमा जाति नत्थिदानि पुनम्मवोति ।

भावार्थ

भिक्षुपि, श्व चतु आर्यसत्यया बारे भिनिगू प्रकार व स्वंगू तह दुगु ज्ञान दर्शन (मनं श्वीका कायेगु) शुद्ध रूपं गुबले तक जिके मट्टुनि अबले तक जि बुद्धत्व प्राप्त जुल धका मनुष्य पित्त जि मधया । भिक्षुपि ! गुबले जिके श्व प्यंगू उत्तमगु सत्यया बारे भिनिगू प्रकारगु धका बाँलाक दुनें निसें श्वीका कया, अबले भिक्षुपि ! मनते न्ह्योने अनुत्तरगु बुद्धत्व प्राप्त याना दुद्ध जुया धका प्रकाश याना । थुकथं बुद्ध ज्वी धुंका जिगु क्लेशं मुक्तगु श्व चित्त यात मुनानं स्यंके फं मखु ।

थव जिगु अन्तिम जन्म खः। हानं जन्म काय् म्वाल
धयागु प्रज्ञा चक्षुं (दुनेया मिखां) खंका कया ।

इदमवोच भगवा अत्तमना पञ्चवगिया भिक्खू भगवतो भासितं
अभि नन्दुन्ति । इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्जमाने आयस्मतो
कोण्डञ्जस्स विरजं वीतमलं धम्म चक्षुं उवपादि, यंकिञ्चि समुदय
धम्मं सब्बं तं निरोध धम्मन्ति ।

भावार्थ

भगवान बुद्धं यथे आज्ञा जुया बिज्यागु यात लय्
ताया च्वं पि पञ्चवर्गीय भिक्षुपिसं आदर पूर्वकं स्वीकार
याना (अभिनन्दन याना) बिज्यात ।

यथे भगवान बुद्धं व्याख्या याना बिज्याबले
आयुष्मान् (आदरणीय) कोण्डन्य स्थविर याके क्लेश
मलं रहितगु धर्मचक्षु स्रोतापत्तिमार्ग ज्ञान उत्पन्न जुल ।
हेतु प्रत्यय (कारण कार्य) दया वोगु नाम रूप धर्म
समूह खः व फुकं नाश ज्वी तिनि धयागु थ्वीका
कया ।

पवत्तित्ते च पन भगवता धम्म चक्के भुम्मादेवा सह मनुस्सावेसुं—
एतं भगवता वारणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं,
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मूना वा
केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

भावार्थ

युक्तं भगवान् बुद्धं धर्मचक्रं चाहिका बिज्याय धुनेवं पृथ्वीले च्वंपि देवतापि लयतातां भगवान् बुद्धं वाराणसिया लिवक च्वंगु ऋषिपतने (सारणाथे) गुक्तं धर्मचक्रं चाहिका बिज्यागु खः अथे सुं श्रमण, ब्राह्मण, देवता, मार, ब्रह्मा आदि सुनानं मयानि धका उद्घोषण यान ।

भुम्मानं देवानं सद्दं सुत्वा चातुम्महाराजिका देवा सद्दमनुस्सावेसुं— एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने म्गिदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मणा वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

चातुम्महाराजिकानं देवानं सद्दं सुत्वा तार्वत्तिसा देवा सद्दमनुस्सावेसुं— एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने म्गिदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मणा वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

तार्वत्तिसानं देवानं सद्दंसुत्वा यामादेवा सद्दमनुस्सावेसुं— एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने म्गिदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मणा वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

यामानं देवानं सद्सुत्वा तुसिता देवा सद्मनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

तुसितानं देवानं सद्सुत्वा निम्मानरति देवा सद्मनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

निम्मानरतिनं देवानं सद्सुत्वा परनिम्मित वसवत्ती देवा सद्मनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

परनिम्मित वसवत्तीनं देवानं सद्सुत्वा ब्रह्मपारिसज्जा देवा सद्मनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

ब्रह्मपारिसज्जानं देवानं सद्सुत्वा ब्रह्मपुरोहिता देवा सद्मनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

ब्रह्मपुरोहितानं देवानं सद्सुत्वा महाब्रह्मा देवा सद्मनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं,

अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रम्हुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

महाब्रह्मानं देवानं सहंसुत्वा परित्ताभा देवा सहमनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रम्हुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

परित्ताभानं देवानं सहंसुत्वा अप्पमाणाभा देवा सहमनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रम्हुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

अप्पमाणाभानं देवानं सहंसुत्वा आभस्सरा देवा सहमनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसीयं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रम्हुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

आभस्सरानं देवानं सहंसुत्वा परित्तसुभा देवा सहमनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रम्हुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

परित्तसुभानं देवानं सहंसुत्वा अप्पमाणसुभा देवा सहमनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने मिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रम्हुना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

अप्पमाणसुभानं देवानं सहंसुत्वा सुभक्किण्हका देवा सहमनुस्सावेसुं—
एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने भिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं,
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना
वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

सुभक्किण्हकानं देवानं सहंसुत्वा वेहप्फला देवा सहमनुस्सावेसुं—
एतं भगवता वाराणसियं इसिपतने भिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं,
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा
केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

वेहप्फलानं देवानं सहंसुत्वा अबिहा देवा सहमनुस्सावेसुं— एतं
भगवता वाराणसियं इसिपतने भिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा
केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

अबिहानं देवानं सहंसुत्वा अतप्पा देवा सहमनुस्सावेसुं— एतं
भगवता वाराणसियं इसिपतने भिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं,
अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा
केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

अतप्पानं देवानं सहंसुत्वा सुवस्सना देवा सहमनुस्सावेसुं— एतं
भगवता वाराणसियं इसिपतने भिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्प-
टिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्मना वा केनचि
वा लोकस्मिन्ति ।

सुवस्सानं देवानं सहंसुत्वा सुवस्सी देवा सहमनुस्सावेसुं— एतं
भगवता वाराणसियं इसिपतने भिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं,

अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्म ना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

सुवस्सीनं देवानं सहंसुत्वा अकनिट्ठा देवा सहमनुस्सावेसुं - एतं भगवता वाराणसियं इसिपत्तने भिगदाये अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं, अप्पटिवत्तियं समणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेन वा ब्रह्म ना वा केनचि वा लोकस्मिन्ति ।

यन पालि ताहाकथे छने दुसा नं वहेन्तुं जूगुलि व नां छगू जक पागुलि अर्थं पतिहाक याना चवया ।

भावार्थ

पृथ्वीले च्वंपि देवता पिगु शब्द न्यना चातुम्म-हाराजिक देवतापिसं नं, तार्वतिस, याम, तुसित, निम्मानरति, परनिम्मिमत वसवत्ति, ब्रह्मपारिसज्ज, ब्रह्मपुरोहित, महाब्रह्मपरित्ताभ, अप्पमाणाभा, आभस्सर, प-रित्तसुभ, अप्पमाणसुभ, मुभकिण्णक, वेहप्फल, आविह, अतप्प, सुदस्स, सुदस्सी, अकनिट्ठक धयापि देवतापि लयताया भगवान बुद्धं वाराणसो ऋषिपत्तने सुं अमण ब्राह्मणं, देवतां, मारं, ब्रह्मा हेनं याये मफुगु धमंचक्र प्रवर्तन याना बिज्यात धका तस्सकं उद्धोषण यात ।

इतिह तेन खणेन तेन सयेन तेन मुहुत्तेन याव ब्रह्मलोक सद्दो
 अब्भुग्गञ्छि । अयंच वस सहस्सी लोकधातु संकम्पि, सम्पकम्पि,
 सम्पवेधि । अप्पमाणोच उलारो ओभासो लोके पातुरहोसि अतिक्कम्म
 देवानं देवानु भावन्ति । अथ खो भगवा इमं उदानं उदानेसि अञ्जासि
 वत भो कोण्डञ्जो अञ्जासि वत भो कोण्डञ्जो इतिहिदं आयस्मतो
 कोण्डञ्जस्स अञ्जाकोण्डञ्जो त्वेव नामं अहोसिति ।

भावार्थ

युक्तं उगु हे क्षणे ब्रह्मलोक थं क धर्मचक्र प्रव-
 तनं ताव दया वन । थ्व दशशहस्र चक्रवाल कम्पा
 जुल । बुद्धया प्रकाश देवतापिनिगु तेज सिकं अपो
 आलोकित जुया फिजे जुल ।

अले भगवान् बुद्धं थ्व प्रीति वाक्य धया बिज्यात-
 कोण्डन्यं चतु आयंसत्य यात थ्वीका काल । उकिं
 आयुष्मान् कोण्डन्य स्थविरया अञ्जाकोण्डञ्ज धका
 नां जुल ।

अथ खो आयस्मा अञ्जासि कोण्डञ्जो दिट्ठ धम्मो पत्त धम्मो
 विदित धम्मो परियोगाल्ह धम्मो तिण्ण विचिकिच्छो विगत कथं कथो
 वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच - लभेय्याहं
 भन्ते भगवतो सन्तिके पब्बजं लभेय्यं उपसम्पदन्ति ।

एहि भिक्षूति भगवा अबोच, स्वाक्खातो धम्मो, चर ब्रह्मचरियं
सम्मा दुक्खस्स अन्तकिरियायाति । साव तस्स आयस्मतो उपसम्पदा
अहोसीति ।

अर्थ

अनलि आयुष्मान अज्जासि कोण्डञ्ज चतुरार्य-
सत्य धर्मयात बाँलाक खंके धुं कुम्ह जुया चतुरार्यसत्य
धर्म बाँलाक थ्यने धुं कुम्ह जुया प्यंगूसत्य धर्मयात
बाँलाक सोका काये धुं कुम्ह जुया चतुआर्यसत्य धर्मयात
ज्ञानं बाँलाक क्वातुक्क ज्वना काये धुं कुम्ह जुया भि-
खुगू प्रकारया शंका व च्यागू प्रकारया शंका उंत्तीणंम्ह
जुया खइला मखइला धयागु शंकां रहितम्ह जुया तथा-
गतया शासने शूरवीरम्ह जुया, स्वयं थम्हं हे प्रत्यक्ष
बोध जूम्ह जुया करपिनिगु धालखे विश्वास मयाइम्ह
जुया आयुष्मान अज्जासि कोण्डञ्जं तथागतयाके थथे
बिन्ति यात भो, भगवन् ! जित तथागतया समीपस
प्रव्रज्या प्राप्त जुइ माल उपसम्पदा प्राप्त जुइ माल ।

एहि भिक्षु, धन वा भिक्षु धका भगवानं ल्हाः
तप्यंका आज्ञा जुया बिज्यात । धर्मयात जि बाँलाक
देशना याये धुन, सांसारिक दुःख अन्त यायेत बाँलाक
ब्रम्हचर्यं पालन या । श्व हे वाक्य द्वारा आयुष्मान
कौण्डञ्जया उपसम्पदा जूगु जुल ।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स

जिगु जिगु धका हाला जुल, छंगु धंगु छु हे दत ।
सिना वनेवं गन वन धन सुनानं छुं नं ज्वना मवं ।
मां दौ दाजु किजा फुकं थन सुंनं लिसें वेगु मखु ॥
जिगु जिगु धका हाला जुल, छंगु धंगु छु हे दत ।
धन सम्पतिया लोभ याना भी सीम्वापिथे सना चवन ।
आखिरे वनेमानि फुकं वाना, वनेमफु सुनानं छुं हेज्वना ॥
जिगु जिगु धका हाला जुल, छंगु धंगु छु हे दत ।
नापं ज्वना वनेगु जूसा यायमाल दान पुण्य थन ।
अले दै छन्त छंगु धका ज्वना वनेत पुण्य धन ॥
जिगु जिगु धका हाला जुल, छंगु धंगु छु हे दत ।
यायमाल भाव भक्ति थन बुद्धया शरणे वना ।
अन्तिम दिन थ्यनीगु बखते काय म्हाय सकले
स्वयाच्चवनी ।
जिगु जिगु धका हाला जुल, छंगु धंगु छु हे दत ।
तर स्वसां हासां तोतावनी आखिरे यंकेगु छु हेमदु ।
या थन पुण्य साधना बुद्धया शरणे वना ॥
जिगु जिगु धका हाला जुल छंगु धंगु छु हे दत ।

धर्मकीर्ति विहार व बौद्ध अध्ययन गोष्ठीया प्रकाशन

१. बुद्धया किंनंगू विपाक	१९. प्रार्थना संग्रह
२. अभिधर्म	२०. मत्ति भिसा गति भिनि
३. मैत्री भावना	२१. बाखं भाग-१
४. ऋद्धि प्रातिहार्य	२२. बाखं भाग-२
५. योग्ग् म्हाय्	२३. बाखं भाग-३
६. पञ्च नीवरण	२४. बौद्ध दर्शन
७. भावना	२५. बौद्ध ध्यान
८. बुद्ध धर्म	२६. पञ्चशाल
९. एकताया ताःवा	२७. हृदय परिवर्तन
१०. प्रेमं छु जुइ ?	२८. ह्लापांयाम्ह गुरु सु ?
११. कर्तव्य	२९. शान्ति
१२. मिखा	३०. बोधिसत्त्व
१३. बुद्धया अन्तिम यात्रा भाग-१	३१. नारी हृदय
१४. बुद्धया अन्तिम यात्रा भाग-२	३२. शाक्यमुनि बुद्ध
१५. त्रिरत्न गुण स्मरण	३३. पटाचारा
१६. परित्राण	३४. अन्न सक्खण सुत्त
१७. बौद्ध प्रश्नोत्तर	३५. वासेट्ठी वेरी
१८. कर्म	३६. धम्मवक्कप्पवत्तन सुत्त

लेखकया प्रकाशित सफूतः

नेपाल भाषा

१] गौतम बुद्ध	९] बौद्ध शिक्षा
२] बुद्धया अर्थ नीति	१०] न्हापां याम्ह गुरु सु ?
३] तथागत हृदय	११] हृदय परिवर्तन
४] त्याग	१२] बौद्ध ध्यान
५] दश संयोजन	१३] वाखं भाग -१
६] भिक्षुया पत्र भाग -१	१४] " " -२
७] " " -२	१५] बोधिसत्त्व
८] पेकिङ्ग स्वास्थ्य निवास	१६] माँ-बौ लुमन
	१७] धम्मचक्रवर्णन सुत्त

नेपाली भाषा

१] नेपाल चीन मैत्री	५] पञ्चशील
२] बुद्धवाद	६] शान्ति
३] बौद्ध दर्शन	७] नारी हृदय
४] बुद्ध र व्यवहारिक धर्म	८] पेकिङ्ग स्वास्थ्य निवास